

## Motion till riksdagen 2020/21:2728

av **Anna Sibinska m.fl. (MP)**

# Mediernas frihet och oberoende – en förutsättning för levande demokrati

---

## Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nytt mediestöd ska utredas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ambitiös mediepolitik med levande mediemångfald och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om medie- och informationskunnighet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda public service i grundlagen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att finna vägar för rättvis konkurrens och likvärdig beskattning av teknikjättar och globala plattformar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det förebyggande arbetet för att värna det demokratiska samtalet och motverka utsatthet för hot och hat bland journalister och tillkännager detta för regeringen.

## Journalistiken behöver stöd

En mångfald av starka och oberoende medier i hela landet är en förutsättning för en stark demokrati. Alla människor, oavsett var i landet man bor, ska ha tillgång till ett allsidigt nyhets- och medieutbud av hög kvalitet, som kan fördjupa, skildra, granska och förklara samhällets skeenden. Medborgarna måste ha möjlighet att fatta beslut med riktig kunskap som grund.

Vi lever i ett medielandskap under stor och snabb omvandling, där tidigare förutsättningar för mediekonsumtion och nyhetsförmedling ställts på ända. Tillgången till medier och information har blivit bättre, meningsutbyten och åsiktsyttringar har underlättats, fler kan producera och publicera medialt innehåll. Samtidigt skapar det nya medieland-

skapet utmaningar i form av urholkade affärsmodeller, medial polarisering, misstro mot medier och geografiska områden som ibland helt saknar journalistisk bevakning.

En ambitiös mediepolitik strävar efter en levande mediemångfald, där starka, ansvarstagande och oberoende medier i hela landet, kan bidra till att händelser i samhället belyses ur olika perspektiv. Ett starkt public service i en livskraftig mediemarknad, som präglas av integritet, oberoende, medieetik och en mångfald av perspektiv, och som åtnjuter allmänhetens förtroende, utgör den grunden i Miljöpartiets mediepolitik.

Mediernas ekonomi var redan före det nya coronaviruset hårt ansträngd med mycket små marginaler. Nyhetsmedier har avgörande betydelse för samhällets funktion i en kris och är av MSB definierade som samhällsviktig verksamhet. Om den ordinarie nyhetsförmedlingen upphör, t.ex. genom att dagstidningen slutar ges ut, skulle det kraftigt försämra allmänhetens tillgång till information och dessutom skapa oro som allvarligt kan förvärra den pågående krisen.

Till skillnad från andra branscher har efterfrågan på nyhetsmediernas tjänster, d.v.s. nyheter, ökat kraftigt under pandemin. Antalet besökare på tidningarnas nyhetssidor är i många fall högre än någonsin tidigare. Samtidigt har botten gått ur annonsmarknaden som står för huvuddelen av nyhetsmediernas intäkter. Efterfrågan ökar, men intäkterna sjunker. En konsekvens av denna paradox är att flera av de generella åtgärder som införts för att underlätta för företag i rådande situation till stor del inte är tillämpliga på mediebranschen. Mot bakgrund av ovanstående ser vi i Miljöpartiet ett stort behov av att hitta en ny modell för mediestöd. En översyn av moms och skatter för nyhetsproduktion och journalistik är önskvärd. Det är också viktigt att Sverige och andra EU-stater tillsammans gör vad de kan för att underlätta för medierna att utveckla digitala affärsmodeller som ger stabila intäkter för att garantera mediernas oberoende av staten.

Det är ett stort bekymmer för medier med samhällsjournalistiskt innehåll att annonsintäkterna minskat så kraftigt – på 10 år (2008–2018) med 46 procent. Med anledning av att en stor andel av annonspengarna försvinner årligen till utomnordiska aktörer, vill vi hitta nya vägar för rättvis konkurrens och likvärdig beskattning av teknikjättar och globala plattformar.

## Fria och oberoende medier

I en tid då många intressen, ägnar sig åt otillbörlig informationspåverkan genom att sprida konspirationsteorier, desinformation och propaganda i det svenska samhället är det viktigare än någonsin att det finns en mångfald av seriösa nyhetsmedier som arbetar utifrån etablerad medieetik med dess höga krav på sanningsenlighet, rättvisande urval, relevans, skyldighet att höra olika perspektiv. Mångfalden av fria medier är ett av de viktigaste sätten att värna det öppna demokratiska samhället den fria åsiktsbildningen och i förlängningen även Sveriges frihet och oberoende och är därför också en del av ett starkt civilt försvar.

I Sverige finns gott om aktörer som gärna underblåser propaganda som har som syfte att destabilisera det svenska samhället. Den sortens innehåll finns ofta hos olika sorters propagandasajter och alternativmedier som ofta försöker göra gällande att de förmedlar nyheter. Men seriös nyhetsförmedling har strikta etiska krav, och den här sortens aktörer är snarare propagandamakare som sprider innehåll som ofta rör främlingsfientlighet, klimatförnekande och antifeminism.

Det kan vara svenska aktörer med syfte att bedriva t.ex. främlingsfientlig opinion men ofta lever propagandan i symbios med utländska intressen som snarare än politiska sakfrågor har som syfte att destabilisera det svenska samhället, sprida misstro och underblåsa polarisering.

Ett Sverige utan seriös journalistik och lokalbevakning i hela landet lämnar fältet öppet för ryktesspridning, konspirationsteorier och främlingsfientlig propaganda.

MSB konstaterar att medierna bedriver samhällsviktig verksamhet. I en rapport från 2017<sup>1</sup> beskriver myndigheten mediernas värde för det demokratiska samhället:

... bedömer MSB att mediebranschen bedriver samhällsviktig verksamhet ur flera perspektiv. Under normala förhållanden har svenska medier en viktig roll i sitt uppdrag att granska och rapportera om maktutövningen i Sverige på lokal, regional, nationell och EU-nivå, samt Sveriges och svenska aktörers förhållanden utomlands. (...) Vid extraordinära händelser förblir de ovan nämnda uppgifterna fortsatt relevanta, samtidigt som mediebranschen också får en viktig roll i att tillhandahålla och upprätthålla samhällets varnings, larm- och informationssystem. Delar av mediebranschen är central för den svenska krishanteringen i fråga om när det gäller såväl informationsspridning som beslutsfattande. (...) Under perioder av ökad oro och säkerhetspolitisk instabilitet i omvärlden har medierna ett stort ansvar att rapportera till allmänheten, oavsett förekomsten av allvarliga samhällsstörningar. Det öppna och demokratiska samhället ska fortsatt bevaras även om Sverige skulle dras in i ett krig eller om krigsliknande förhållanden skulle uppstå inom eller i anslutning till Sveriges gränser.<sup>2</sup>

Detta bekräftas också i att MSB i sin förteckning över samhällsviktiga verksamheter under coronakrisen definierat medier och nyhetsjournalistik som samhällsviktig verksamhet.

## Public service ska skyddas i grundlagen

Att det finns oberoende medier som kan förmedla sakliga nyheter och granska regering, riksdag och myndigheter är centralt för att kunna upprätthålla en vital demokrati. I en tid när traditionella prenumererade dagstidningar når allt färre är det viktigare än kanske någonsin förr att public service kan vidmakthålla sitt uppdrag i allmänhetens tjänst. I vår omvärld har vi samtidigt sett hur auktoritära regeringar kort efter att de tillträtt har kunnat ta kontroll över landets tidigare public service, och omvandla dessa till regeringsstyrda propagandakanaler, som ett led i en avdemokratiseringsprocess.

Vi är inte immuna mot att en sådan utveckling sker också i Sverige. Även om SVT, SR och UR idag ges ett starkt oberoende i den lagstiftning som reglerar verksamheten, kan lagar ändras med ett enkelt klubbslag i riksdagen. Det bör därför införas skydd för public service oberoende också i grundlag, så att möjligheterna för en regering som vill styra innehållet i programbolagens sändningar försvåras.

Public service oberoende kan stärkas på flera sätt. Att public service nu föreslås införas som begrepp i yttrandefrihetsgrundlagen, i form av den delegationsbestämmelse som kommittén föreslår för att möjliggöra för programbolagen att tillgodoräkna sig den verksamhet som man bedriver på nätet, öppnar upp en möjlighet att samtidigt ge konstitutionellt skydd. Denna möjlighet bör tas till vara genom att i delegationsbestämmelsen skriva att uppdraget ska vara att sakligt, opartiskt, oberoende och med stark integritet

<sup>1</sup> Mediebranschen 2016, hot, risker och sårbarheter, MSB 2017, sid. 15.

<sup>2</sup> Ibid. sid. 15–16.

sända ljudradio eller tv i allmänhetens tjänst. Omfattningen av public service uppdrag skulle med detta inte på något sätt slås fast till en viss nivå, men verksamhetens innehåll skulle ges grundlagsskydd mot politisk styrning.

Vidare borde det i regeringsformen införas en bestämmelse liknande den som gäller för trossamfund, som garanterar att för stiftande av lag som avser trossamfund krävs antingen två likalydande beslut med ett mellanliggande riksdagsval eller att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för beslutet. En reglering av grunderna för finansieringen av public service motsvarande den som finns för trossamfund skulle innebära att en ny punkt om grunderna för finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst läggs till i regeringsformens bestämmelse om vilka föreskrifter som ska meddelas i lag. Till denna punkt borde en bestämmelse knytas med innebörden att stiftande av sådan lag kräver samma beslutsordning som vid stiftande av riksdagsordningen.

Finansieringsmodellen upphöjs med detta inte till grundlag, men ges ett lika starkt skydd, vilket gör att en tillfällig och knapp riksdagsmajoritet inte har möjlighet att helt plötsligt ändra förutsättningarna för hur public service är organiserat.

Vi ser med oro på hur situationen för oberoende journalister och även public service på kort tid förändrats dramatiskt i vårt närområde. Rapporten från Reportrar utan gränser i Sverige från 2020, visar att det finns ett tydligt hot mot public service medier även i Sverige.<sup>3</sup>

Att skydda public service i grundlagen borde ligga högt på den politiska agendan.

Samhället behöver också ett systematiskt arbete för att förebygga hot och hat mot journalister. Genom ökad kunskap och riktade åtgärder kan vi minska utsattheten för hot och hat hos förtroendevalda. Det handlar i slutändan om att värna vår demokrati.

Alice Bah Kuhnke, vår tidigare kulturminister formulerade det väl:

Fri och öppen åsiktsbildning är en avgörande faktor för att demokratin ska fungera. Ett öppet samtal, där många olika röster och perspektiv ges plats och möts, bygger tillit mellan människor. När röster i det offentliga rummet tystas och tystnar kan det bidra till att undergräva demokratin. I brist på en mångfald av röster som fritt uttrycker åsikter och debatterar samhällets utveckling, riskerar vi sakta men säkert att urholka vår demokratis legitimitet. Vi riskerar att lägga en grogrund för sämre förankrade beslut om hur vårt samhälle ska utvecklas.

## Medie- och informationskunnighet

Tillgången till information är i princip obegränsad för den halva av världens befolkning som har tillgång till internet. I Sverige har det stora flertalet tillgång till internet och allt fler har gratis innehåll på internet som sin enda dagliga informationskälla förutom människor runt omkring dem. Flera av de stora internetplattformarna bygger på att information från vänner och bekanta prioriteras. En stor mängd budskap kan spridas snabbare än någonsin tidigare över världen. Kontroversiella budskap engagerar mer och sprider sig därför snabbare till fler. Det gör att även politiska partier och statschefer gynnas av att sprida spekulationer och desinformation, vilket bland annat visat sig under den pågående coronapandemin. Det gör att behovet att förstå hur medierna fungerar och

<sup>3</sup> <https://www.reportrarutangranser.se/hoten-mot-public-service/>.

förmågan att värdera information är viktigare än tidigare för att individen ska kunna utöva sitt demokratiska inflytande och värna det öppna demokratiska samhället.

Skolan har en viktig roll för att lära ut hur samhället fungerar till den uppväxande generationen. Medier är en del av samhället och hur de kan gå tillväga för att uttrycka sin åsikt. Skolan kan också lära ut hur källor kan värderas och hur man söker tillförlitlig information. Sammantaget kallas detta medie- och informationskunnighet, ett begrepp som definieras närmare av Unesco.

Den snabba utvecklingen inom kommunikation och medier gör dock att de flesta av oss måste underhålla dessa kunskaper kontinuerligt för att navigera i den information vi tar del av under stora delar av vår vakna tid. Därför har myndigheter, bibliotek och akademin en viktig roll för att upprätthålla denna förmåga. Biblioteken har en allt viktigare roll för att hjälpa människor med teknisk kunskap och för att guida till en bredd av källor som en kan hysa tillit till. Därför är det viktigt det finns bibliotek och bibliotekarier på så många platser som möjligt, att de är tillgängliga även digitalt och att de som jobbar där är väl insatta och duktiga på att hjälpa människor att värdera information.

Bibliotek och myndigheter behöver stöd i sitt arbete med att värdera information och med att förmedla saklig snabb och pålitlig information till alla medborgare. Regeringen har därför gett statens medieråd i uppgift att förstärka och utveckla samverkan om medie- och informationskunnighet och den föreslagna myndigheten för psykologiskt försvar ska stödja andra myndigheter i frågor som handlar om att möta otillbörlig informationspåverkan och vilseledande information. Sådant stöd ska också kunna ges till medieföretag som efterfrågar det.

MIK (medie- och informationskunnighet) kan helt klart underlätta det demokratiska samtalet i en alltmer digital tid. Samtidigt måste vi vara medvetna om att det i grunden handlar om tillit – eller bristen på tillit – till samhällets kunskapsproducerande institutioner, som massmedia, skola, bibliotek, högskola och andra myndigheter. Därför bör skola inte enbart förmedla kunskaper och färdigheter i MIK utan även bygga tillit till kunskapsproducerande och kunskapsförmedlande institutioner. Då biblioteken är en institution som många människor känner tillit till kan folkbiblioteken bidra till en levande dialog om MIK och stötta andra yrkesgrupper i lokalsamhället.

*Anna Sibinska (MP)*

*Annika Hirvonen Falk (MP)*

*Mats Berglund (MP)*

*Pernilla Stålhammar (MP)*

*Elisabeth Falkhaven (MP)*

*Janine Alm Ericson (MP)*

*Camilla Hansén (MP)*

*Johanna Öfverbeck (MP)*